

dr inż. Barbara Chmielewska¹

Zakład Ogólnej Ekonomiki

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB

Nierówności społeczne w aspekcie zróżnicowania wydatków gospodarstw domowych w krajach Unii Europejskiej

WSTĘP

Coraz częściej poziom i warunki życia oceniane są na podstawie poziomu i struktury wydatków na spożycie (konsumpcję) a nie dochodów. Zakłada się bowiem, że wydatki są bardziej miarodajne, niż deklarowane przez rodzinę dochody ze względu na prawdopodobny mniejszy stopień zaniżania. W niniejszym opracowaniu za podstawowy wyznacznik sytuacji ekonomicznej i społecznej ludności przyjęto poziom i strukturę wydatków. Należy jednak pamiętać, że ani poziom, ani wzorec konsumpcji nie wynikają wyłącznie z sytuacji ekonomicznej rodziny, ale kreują je także subiektywizm oraz uwarunkowania kulturowe i klimatyczne, które różnicują potrzeby. Na podstawie udziału wydatków na żywność w wydatkach ogółem wyodrębniono trzy grupy gospodarstw o różnym poziomie życia: niskim, średnim i wysokim. Grupy te różniły także odmienne wzorce konsumpcji. Analiza zmian struktury wydatków stała się podstawą oceny zjawiska nierówności społecznych w efekcie rozszerzenia Unii Europejskiej w 2004 r. i 2007 r. o 12 nowych państw (UE-12). Dodatkowo, porównano wartości wybranych wskaźników, monitorujących realizację dokumentu pt.: *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, co pozwoliło na szerszą ilustrację zmian sytuacji ekonomicznej i społecznej w UE. Badaniem objęto 27 państw członkowskich UE (UE-27). Źródłem podstawowych danych empirycznych (lata 2004–2012) są Eurostat oraz GUS.

¹ Adres korespondencyjny: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB, 00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, tel.+48 22 505 46 49, e-mail: chmielewska@ierigz.waw.pl.

POZIOM I STRUKTURA WYDATKÓW GOSPODARSTW DOMOWYCH WYZNACZNIKIEM ZMIAN SPOŁECZNYCH

Poziom dochodów jest podstawowym determinantem poziomu i struktury wydatków, a tym samym możliwości zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych. Niskie dochody pozwalają na realizację podstawowych potrzeb niezbędnych do życia, czyli na realizację wzorca konsumpcji, wskazującego na zaspokojenie potrzeb podstawowych. W miarę wzrostu dochodów gospodarstwa domowe rozszerzają zakres zaspokajanych potrzeb o potrzeby wyższego rzędu, co oznacza realizację wzorca konsumpcji, wskazującego na zaspokojenie potrzeb ponadpodstawowych albo potrzeb określanych jako luksusowe. Do potrzeb podstawowych zalicza się przede wszystkim wyżywienie, a także ubranie, użytkowanie mieszkania i ochronę zdrowia. Natomiast potrzeby z dziedziny oświaty, kultury, rozrywki są potrzebami wyższego rzędu, zaspokajanymi dopiero po co najmniej dostatecznym zaspokojeniu potrzeb podstawowych. Istnieje bowiem prawidłowość, z której wynika, że w miarę wzrostu dochodów udział wydatków na żywność maleje, udział wydatków na czynsz, opał i odzież jest względnie stały, zaś wzrasta udział wydatków wyższego rzędu². Wysoki udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem wskazuje na realizowanie wzorca konsumpcji opartego na zaspokajaniu potrzeb podstawowych. Natomiast malejący udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem, przy jednoczesnym wzroście udziału wydatków na dobra nieżywnościowe informuje o realizowaniu wzorca konsumpcji na poziomie coraz wyższym niż podstawowy (ponadpodstawowym lub luksusowym), co wskazuje na sukcesywną poprawę warunków życia rodziny [Kołodziejek, Zielińska, 1989, s. 43–44].

ZRÓZNICOWANIE POZIOMU WYDATKÓW

W Unii Europejskiej występuje znaczne zróżnicowanie między poszczególnymi państwami członkowskimi poziomu wydatków ich gospodarstw domowych. Nierówności te uwidaczniają się zwłaszcza między grupą „starych” (UE-15) a „nowych” (UE-12) państw. Przeciętne roczne wydatki w przeliczeniu na osobę gospodarstw domowych w UE-27 wynosiły w 2011 r. 14,3 tys. euro [od 30,7 tys. euro w Luksemburgu do 3,3 tys. euro w Rumunii (różnica ponad 9-krotna)]. Znacznie mniejsze zróżnicowanie poziomu wydatków cechowało grupę UE-15. W tej grupie przeciętne wydatki gospodarstw domowych (na osobę) były wyższe niż średnio w UE-27 i wynosiły 16,5 tys. euro, a różnica między najwyższym (w Luksemburgu) a najniższym (w Portugalii – 10,8 tys. euro) ich poziomem wynosiła 2,8 razy. Natomiast w grupie państw UE-12 przeciętne

² Zależność między dochodami a strukturą wydatków ludności definiuje prawo Engla.

wydatki gospodarstw domowych (na osobę) kształtowały się poniżej średniej unijnej i wynosiły ok. 7,5–8,0 tys. euro (bez Bułgarii), a różnica między najwyższym (Cypr – 15,1 tys. euro) a najniższym (Rumunia – 3,3 tys. euro) ich poziomem wynosiła 4,6 razy. Kraje, które „dołączyły” do Unii w 2004 r. i w 2007 r. cechował niższy poziom życia w porównaniu z krajami o dłuższym „stażu” unijnym [Eurostat, 2012; *Private Konsumausgaben...*, 2012, s. 55–57, 61–66].

Po akcesji „nowe” państwa członkowskie zostały objęte polityką unijną. Otrzymały znaczne wsparcie finansowe na rozwój swoich gospodarek. Nastąpiło ożywienie w budownictwie, handlu i usługach; przede wszystkim w rolnictwie i na obszarach wiejskich (głównie dzięki WPR). Przyczyniło się to do poprawy sytuacji ekonomicznej i społecznej gospodarstw domowych w krajach nowo przyjętych, w tym również w Polsce. Wskazuje na to zarówno najwyższa w latach 2004–2011 dynamika wzrostu średniej wartości wydatków w UE-12 (wzrost o 52,0%; w Polsce o 64,7%) niż w UE-15 (wzrost o 12,2%), jak i zmniejszenie się dysproporcji w wielkości wydatków. Na przykład: o ile w 2004 r. przeciętny mieszkaniec UE-27 przeznaczal na zaspokojenie swoich potrzeb 3,6 razy więcej środków niż przeciętny mieszkaniec w Polsce, to w 2011 r. przewaga ta zmniejszyła się do 2,6 razy (analogicznie: UE-15/Polska spadek ten wyniósł z 4,3 do 2,9 razy; Dania/Polska: z 4,3 do 3,1; Niemcy/Polska: z 5,1 do 3,7 razy oraz Francja/Polska: z 4,3 do 3,1 razy). Na zmniejszenie tych dysproporcji wpływ miała najwyższa dynamika wzrostu poziomu wydatków w naszym kraju.

STRUKTURA WYDATKÓW

Na nierówności społeczne w Unii Europejskiej wskazuje także znaczne zróżnicowanie struktury wydatków, realizowanych przez gospodarstwa domowe w państwach członkowskich. W celu pokazania zmian tego zjawiska, jako podstawowy wskaźnik przyjęto udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem, a następnie uwzględniono jego relację do średniej UE-27 [por. Badach, 2012, s. 29–35; Kozera, Kozera, 2011, s. 123–133]³. Wartość tego wskaźnika w 2004 r. stała się podstawą do podzielenia 27 państw unijnych na trzy podstawowe grupy (tabela 1).

Pierwszą grupę stanowiły kraje, w których gospodarstwa domowe realizowały wzorzec konsumpcji o wysokim poziomie życia (Grupa 1). Cechował je niski udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem, niższy od średniej unijnej, czyli wynoszący 12,8% i mniej. Te grupę tworzyło dziewięć państw, większość ze „starej 15-tki”. Kraje te wykazywały najwyższy w całej Unii po-

³ E. Badach podaje klasyfikację państw UE na grupy według udziału wydatków na cele bezpośrednio związane ze sprawami bytowymi członków gospodarstwa domowego; natomiast A. Kozera i C. Kozera podają klasyfikację państw UE według poziomu życia na podstawie miernika syntetycznego.

ziom PKB na mieszkańca. Były to: Luksemburg, Wielka Brytania, Austria, Irlandia, Dania, Niemcy, Holandia, Finlandia, Szwecja.

Drugą grupę stanowiły kraje, w których gospodarstwa domowe realizowały wzorzec o średnim poziomie życia (Grupa 2). W tej grupie udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem kształtował się powyżej średniej UE-27 i zawierał się w przedziale 12,9–18,9%. Tę grupę tworzyło jedenaście państw, w tym: sześć z tzw. starej 15-tki (Belgia, Francja, Hiszpania, Włochy, Portugalia, Grecja) oraz pięć tzw. nowo przyjętych (Cypr, Słowenia, Czechy, Malta, Węgry), które przystąpiły do Unii w 2004 roku. Cechowała je wartość PKB na jednego mieszkańca najbardziej zbliżona do średniej UE-27, przy czym kraje „stare” wykazywały niższą wartość PKB niż kraje UE-15 z Grupy 1. Natomiast „nowe” cechował wyższy poziom PKB w porównaniu z krajami nowo przyjętymi z Grupy 3.

Trzecią grupę stanowiły kraje, w których gospodarstwa domowe realizowały wzorzec o niskim poziomie życia (Grupa 3). Cechował je najwyższy (znacznie powyżej średniej UE-27) udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem (19% i więcej). W tej grupie znalazło się siedem państw – wszystkie tzw. nowo przyjęte; pięć z nich w 2004 r. (Estonia, Słowacja, Polska, Łotwa, Litwa), a pozostałe dwa w 2007 r. (Bułgaria i Rumunia). Kraje te charakteryzował najniższy w całej Unii poziom PKB w przeliczeniu na mieszkańca.

Tabela 1. Struktura wydatków gospodarstw domowych, przeciętnie w grupach państw członkowskich UE-27, uszeregowanych według udziału wydatków na żywność w wydatkach ogółem

Struktura wydatków w grupach państw UE realizujących różne wzorce życia wyznaczone na podstawie wartości udziału wydatków na żywność w wydatkach ogółem													
Grupy państw UE-27	Lata	Żywność i napoje bezal.	Potrzeby podstawowe	Alkohol, tytoń	Odzież i obuwie	Użytkowanie mieszkania	Wyposażenie mieszkania	Ochrona zdrowia	Transport	Łączność	Rekreacja i kultura	Edukacja	Restauracje i hotele
w procentach													
UE-27	2004	12,8	43,3	3,6	5,7	21,3	6,3	3,5	13,5	2,8	9,5	1,0	8,8
	2011	12,9	45,4	3,6	5,3	23,6	5,7	3,6	13,2	2,6	8,8	1,1	8,6
Grupa 1	2004	10,4	41,5	5,4	5,0	22,8	6,2	3,3	13,9	2,9	10,0	0,7	7,8
	2011	10,7	43,6	4,7	5,0	24,7	5,8	3,3	14,0	2,5	9,5	1,0	7,7
Grupa 2	2004	15,1	43,5	4,0	6,1	18,3	6,3	4,0	13,2	3,0	8,6	1,3	10,9
	2011	14,5	45,2	3,9	5,1	21,1	5,8	4,5	12,6	2,8	8,1	1,3	10,5
Grupa 3	2004	22,8	52,1	6,5	5,6	20,5	4,7	3,3	11,2	2,8	7,9	0,9	5,1
	2011	21,8	53,6	6,9	5,0	22,6	5,3	4,2	12,8	3,6	7,3	1,4	5,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [*Private Konsumausgaben...*, 2012, s. 61–66].

Należy jednak zaznaczyć, że proponowany podział na trzy grupy gospodarstw o wysokim, średnim oraz niskim poziomie życia jest podziałem przyjętym w celu zilustrowania zmian nierówności społecznych w państwach człon-

kowskich Unii Europejskiej. W skali świata bowiem wszystkie kraje Unii Europejskiej pod względem rozwoju społecznego należą do grupy państw bardzo wysoko oraz wysoko rozwiniętych. Przy czym samo ubóstwo jest pojęciem relatywnym ze względu na zróżnicowany poziom progu zagrożenia ubóstwem w poszczególnych krajach. Wśród wszystkich 27 państw członkowskich ze względu na wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem w najlepszej sytuacji byłaby np. w 2011 r. Republika Czeska ze wskaźnikiem na poziomie 9,8% wobec 15,8% w Niemczech, 16,2% w Wielkiej Brytanii lub 17,7% w Polsce. Jednak próg zagrożenia ubóstwem (w euro na osobę, PPS) w Republice Czeskiej to zaledwie 5,9 tys. i jest to kwota prawie o połowę niższa niż w Niemczech (10,9 tys.), czy w Wielkiej Brytanii (10,1 tys.) i niewiele wyższa niż w Polsce (4,9 tys.) [*Ubóstwo...*, 2013, s. 25, 38].

Przeprowadzona, za okres 2004–2011, analiza poziomu i struktury wydatków w gospodarstwach domowych według wyodrębnionych trzech grup: o wysokim, średnim i niskim poziomie życia wykazała, że po rozszerzeniu Unii Europejskiej w poszczególnych grupach gospodarstw miały miejsce następujące zmiany:

- w gospodarstwach domowych w grupie państw o wysokim poziomie życia (Grupa 1) nastąpiły niewielkie zmiany wzorca konsumpcji, co oznacza, że zaspokajały one potrzeby na satysfakcjonującym poziomie. Jednak słabnące tempo rozwoju gospodarczego wymusiło pewne oszczędności. Ograniczono wydatki przeznaczone na wyposażenie mieszkania, łączność, rekreację oraz kulturę, restauracje i hotele. Odnotowano także spadek odsetka wydatków na alkohol i tytoń. Wzrósł natomiast udział wydatków na wyżywienie, transport i edukację. Prawdopodobnie wynikało to ze wzrostu kosztów realizacji tych potrzeb w następstwie kryzysu gospodarczego w UE i było wyrazem dostosowania do ówczesnej sytuacji;

- w gospodarstwach domowych w grupie państw o średnim poziomie życia (Grupa 2) zmiany wzorca konsumpcji były również niewielkie, jednak bardziej dynamiczne niż w grupie o wysokim poziomie życia. Wyraziły się one przede wszystkim wzrostem udziału wydatków na potrzeby podstawowe, co było wypadkową ograniczenia wydatków na żywność oraz odzież i obuwie przy jednoczesnym ich wzroście na użytkowanie mieszkania i ochronę zdrowia. Odsetek wydatków na edukację utrzymał się na tym samym poziomie. Odczuwalność kryzysu gospodarczego przez gospodarstwa domowe o średnim poziomie życia była większa niż w przypadku gospodarstw domowych, które cechował wyższy poziom życia. Oszczędności objęły przede wszystkim potrzeby wyższego rzędu, w tym w największym stopniu wydatki na rekreację i kulturę. Mogły wynikać one także z konieczności pokrycia wyższych kosztów użytkowania mieszkania;

- w gospodarstwach domowych w grupie państw o niskim poziomie życia (Grupa 3) nastąpiły najbardziej dynamiczne zmiany we wzorcu konsumpcji. Wyraziły się one przede wszystkim wzrostem udziału wydatków na potrzeby podstawowe (stanowiły one ponad połowę wszystkich wydatków), co wynikało głównie ze wzrostu wydatków na użytkowanie mieszkania i ochronę zdrowia,

przy jednoczesnym spadku na wyżywienie oraz odzież i obuwie. Więcej wydawano na transport i łączność, edukację oraz restauracje i hotele. Wskazuje to na pozytywne zmiany we wzorcu konsumpcji, przy założeniu jednak, że potrzeby wyższego rzędu nie były realizowane kosztem potrzeb niższego rzędu, np. jakości wyżywienia [*Private Konsumausgaben...*, 2012, s. 61–66, Eurostat Datenbank, 2012].

W Polsce zmiany, jakie nastąpiły w strukturze wydatków po akcesji do UE, wyraziły się przede wszystkim zmniejszeniem udziału wydatków na żywność, przy jednoczesnym jego wzroście głównie na użytkowanie i wyposażenie mieszkania oraz transport. Wskazuje to na poprawę warunków życia mieszkańców naszego kraju.

Należy podkreślić, że integracja najbardziej poprawiła poziom życia gospodarstw domowych w grupie państw o niskim poziomie życia (Grupa 3), w tym w Polsce. Fundusze unijne przyczyniając się do wzrostu gospodarczego otworzyły drogę do realizacji potrzeb wyższego rzędu dla wielu rodzin, które przed akcesją takiej możliwości nie miały. W tym okresie odnotowano niewielkie pozytywne zmiany wzorców konsumpcji w gospodarstwach domowych w grupie państw o średnim poziomie życia (Grupa 2) i właściwie stagnację w grupie państw o wysokim poziomie życia (Grupa 1).

Oceniając wpływ rozszerzenia UE-15 do UE-27 na zmiany wzorców konsumpcji rodzin należy stwierdzić, że chociaż zmiany pod tym względem nie były „rewolucyjne” to w okresie po akcesji poprawę sytuacji ekonomicznej i społecznej odnotowały wszystkie nowo przyjęte państwa. Natomiast analiza zmian w poszczególnych krajach wykazała, że najbardziej „zyskały” Cypr, Polska i Słowacja. W krajach tych w strukturze wydatków gospodarstw domowych udział wydatków na żywność zmniejszył się na tyle, że pozwoliło to na ich „awans” o jedną grupę: Cypr z grupy o średnim poziomie życia (Grupa 2) do grupy o wysokim poziomie (Grupa 1); natomiast Polska i Słowacja z grupy o niskim poziomie życia (Grupa 3) do grupy o średnim poziomie (Grupa 2). Rozszerzenie, w latach 2004 i 2007, Unii Europejskiej o nowe państwa członkowskie stworzyło nowe możliwości rozwoju i kraje te skutecznie je wykorzystały.

WYBRANE WSKAŹNIKI NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNYCH

W 2010 r. została przyjęta przez Radę Europejską strategia: *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*. Jest ona programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej na lata 2010–2020. Do monitorowania stopnia realizacji strategii zostały wyznaczone m.in. następujące wskaźniki:

1. zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym;
2. zagrożenie ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych;
3. pogłębiona deprivacja materialna;

4. bardzo niska intensywność pracy w gospodarstwach domowych;
5. osoby w wieku 30–34 lata posiadające wyższe wykształcenie;
6. młodzież niekontynuująca nauki;
7. zatrudnienie osób w wieku 20–64 lata (przeciętnie w roku).

Okres akcesji Polski z Unią Europejską jest okresem zmniejszenia się nierówności społecznych w naszym kraju (tabela 2). W 2005 r. prawie połowa (45,3%) osób żyjąca w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy była zagrożona ubóstwem i/lub deprivacją materialną; natomiast po upływie prawie dekady już znacznie mniej, gdyż niespełna 1/3 (26,7%). W tym okresie w UE-27 odnotowano niewielki (zaledwie o 1,4 pkt proc.) spadek zagrożenia ubóstwem. Był on wypadkową znacznego zróżnicowania stopnia likwidacji zagrożenia ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym w państwach unijnych.

W walce z ubóstwem najlepsze rezultaty wykazały państwa nowo przyjęte; poza Polską również Bułgaria, gdzie odsetek osób w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem zmniejszył się w latach 2005–2012 o 12,0 pkt proc., a także Słowacja (spadek o 11,4 pkt proc.), Łotwa (spadek o 9,2 pkt proc.) oraz Litwa (spadek o 8,5 pkt proc.). Są to jednocześnie kraje należące do grupy państw o najwyższych dysproporcjach wartości PKB w porównaniu z najlepiej rozwiniętymi gospodarczo krajami UE-15. Można konkludować, że kraje biedniejsze dokonały najwyższego postępu w likwidacji zagrożenia ubóstwem w swoich społeczeństwach (tabela 2).

Tabela 2. Zmiany skali nierówności społecznych w okresie akcesji Polski do Unii Europejskiej na przykładzie wybranych wskaźników

Wybrane wskaźniki	Polska			UE-27		
	2005	2012	Zmiany	2005	2012	Zmiany
	%	%	pkt. proc.	%	%	pkt. proc.
zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	45,3	26,7	-18,6	25,6	24,2	-1,4
zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych	20,5	17,1	-3,4	16,4	16,9	0,5
pogłębionej deprivacji materialnej	33,8	13,5	-20,3	10,7	10,3	-0,4
bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych	14,2	6,8	-7,4	10,3	10,2	-0,1
osoby w wieku 30–34 lata posiadające wyższe wykształcenie	22,7	39,1	16,4	28,0	35,8	7,8
młodzież niekontynuująca nauki	5,3	5,7	0,4	15,8	12,8	-3,0
zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata (przeciętnie w roku)	58,3	64,7	6,4	68,0	68,5	0,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie Eurostat.

W Polsce odnotowano również wysoki spadek (o 20,3 pkt proc.) odsetka osób o pogłębionej deprivacji materialnej, tzn. osób deklarujących brak możliwości realizacji ze względów finansowych przynajmniej 4 z 9 potrzeb (patrz odnośnik nr 4)⁴. Przeciętnie w UE-27 był to spadek zaledwie o 0,4 pkt proc.

Jednocześnie stosunkowo wysoki był wzrost odsetka osób posiadających wyższe wykształcenie (o 16,5 pkt proc.), co może oznaczać poprawę sytuacji materialnej tych osób, gdyż wyższe wykształcenie nadal daje większe możliwości pozyskania lepiej płatnej pracy. Średnio w UE-27 wzrost ten był znacznie niższy i wyniósł 7,8 pkt proc.

Do korzystnych zmian należy zaliczyć także wzrost wartości wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata; przy czym należy podkreślić, że znacznie wyższy był on w Polsce (o 6,4 pkt proc.), podczas gdy w przeciętnie w UE-27 wzrost ten wyniósł tylko 0,5 pkt proc.

Niepokojącym zjawiskiem jest natomiast wzrost w Polsce udziału (w ludności ogółem w tej samej grupie wieku) młodzieży w wieku 18–24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, które nie kontynuują nauki i nie dokończają się. Przeciętnie w UE-27 wskaźnik ten wykazał tendencję malejącą.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza wykazała, że w krajach, które przystąpiły do Unii Europejskiej w latach: 2004 i 2007 nastąpiła poprawa poziomu życia ich społeczeństw. Wskazuje na to zmniejszenie w strukturze wydatków gospodarstw domowych udziału wydatków przede wszystkim na żywność. Zmiany w krajach najbogatszych były niewielkie.

Okres akcesji cechował proces upodabniania wzorców konsumpcji w krajach o niższym poziomie rozwoju gospodarczego (głównie nowo przyjętych) do wzorców konsumpcji ukształtowanych w krajach o wyższym poziomie rozwoju. Zmniejszyły się dysproporcje poziomu wydatków, w następstwie wzrostu poziomu wydatków w krajach uboższych. Najwyższy wzrost cechował wydatki przeznaczone na użytkowanie mieszkania (opłaty za wodę, gaz, energię elektryczną) oraz transport, co prawdopodobnie było efektem dynamicznego rozwoju

⁴ Dziewięć potrzeb, z których brak możliwości realizacji ze względów finansowych czterech potrzeb wskazuje na pogłębioną deprivatyzację materialną: 1) opłacenia tygodniowego wyjazdu wszystkich członków gospodarstwa domowego na wypoczynek raz w roku; 2) spożywania mięsa lub ryb co drugi dzień; 3) ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb; 4) pokrycia niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości przyjętej w danym kraju granicy ubóstwa relatywnego w roku poprzedzającym badanie); 5) terminowych opłat związanych z mieszkaniem, spłatach rat i kredytów; 6) posiadania telewizora kolorowego; 7) posiadania samochodu; 8) posiadania pralki; 9) posiadania telefonu (stacjonarnego lub komórkowego). Wskaźniki prezentowane są na podstawie wyników Europejskiego Badania Dochodów i Warunków Życia (EU-SILC).

infrastruktury technicznej i drogowej w tych państwach po akcesji. Zaisntniały warunki do „doganiania” krajów o dłuższym członkostwie pod względem standardów mieszkania, komunikacji itp. Chociaż zmiany te nie były „rewolucyjne”, to jednak przyczyniły się do poprawy warunków życia w gospodarstwach domowych, co można przyjąć jako przykład zmniejszenia nierówności społecznych. Rozszerzenie (w 2004 r. i 2007 r.) Unii Europejskiej o dwanaście państw stworzyło tym krajom nowe możliwości rozwoju i kraje te skutecznie je wykorzystały.

Ponadto w krajach najuboższych zmniejszył się odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy zagrożonych ubóstwem i/lub deprivacją materialną, a także o pogłębionej deprivacji materialnej. Najwyższą dynamikę spadku odnotowano w Polsce.

LITERATURA

- Badach E., 2012, *Zastosowanie metod statystycznych analizy wielowymiarowej do badania struktury wydatków gospodarstw domowych* [w:] *Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych*, red. nac. B. Borkowski, K. Kukuła, t. XIII/1, SGGW, Warszawa.
- Europa 2020. *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, Bruksela, 3.3.2010, KOM (2010) 2020 wersja ostateczna, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/.../COM: 2010: 2020:FIN:PL:PDF> (dostęp: 12.12.2013 r.).
- Kołodziejek B., Zielińska Z., 1989, *Potrzeby i spożycie*, PWE, Warszawa.
- Kozera A., Kozera C., 2011, *Poziom życia ludności i jego zróżnicowanie w krajach Unii Europejskiej*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” No. 4(22)2011, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
- Metody identyfikacji ubogich*, maszynopis, <http://www.stat.gov.pl> (dostęp: 19.12.2012 r.).
- Ubóstwo w Polsce w świetle badań GUS*, GUS, Warszawa 2013.
- Private Konsumausgaben und Verfügbares Einkommen*, Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen, Statistisches Bundesamt, Beiheft zur Fachserie 18, 2.Vierteljahr 2012, Wiesbaden 2012.
- Eurostat Datenbank (Database) 2012, Urząd Statystyczny Niemiec.
- Rocznik Statystyczny 2012, GUS, Warszawa 2012.

Streszczenie

Rozszerzenie Unii Europejskiej w 2004 r. o dziesięć państw (w tym Polskę) oraz w 2007 roku o dwa kolejne – Bułgarię i Rumunię – miało wpływ na sytuację ekonomiczną i społeczną w sektorze gospodarstw domowych krajów unijnych, zwłaszcza nowo przyjętych. Procesy adaptacyjne do nowej sytuacji wyrażały się m.in. przyjmowaniem przez społeczeństwa państw o niższym poziomie rozwoju gospodarczego wzorców konsumpcji (w opracowaniu zostały one określone w oparciu o poziom i strukturę wydatków) ukształtowanych w krajach o wyższym poziomie rozwoju. Zmiany te wyraziły się poprawą w okresie akcesji poziomu życia ludności przede wszystkim w krajach nowo przyjętych. Przyczyniło się to m.in. do zmniejszenia nierówności społecznych między pań-

stwami unijnymi. W gospodarstwach domowych w państwach nowo przyjętych najwyższy wzrost cechował wydatki przeznaczone na użytkowanie mieszkania, czyli na opłaty za wodę, gaz, energię elektryczną oraz transport. Prawdopodobnie jest to efektem dynamicznego rozwoju infrastruktury technicznej (kanalizacja) i drogowej w tych krajach po akcesji. Akcesja stworzyła warunki do „doganiania” krajów o dłuższym członkostwie pod względem standardów życia, mieszkania, komunikacji itp. Choć zmiany te nie były „rewolucyjne”, to jednak przyczyniły się do zmniejszenia dysproporcji w warunkach życia. W krajach najuboższych zmniejszył się odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy zagrożonych ubóstwem i/lub deprawacją materialną, a także o pogłębionej deprawacji materialnej. Spadek ten najwyższy odnotowano w Polsce.

Słowa kluczowe: dochody, wydatki, nierówności społeczne

Social Inequalities in Terms of Diversity of Household Expenditure in the EU Countries

Summary

The EU enlargement in 2004 by ten countries (including Poland), and in 2007 a further two – Bulgaria and Romania – has influenced the social and economic situation of households in the EU countries, especially the newly admitted ones. Processes of adaptation to the new situation were expressed, among others, in the acceptance by the communities of countries with a lower level of economic growth the consumption patterns (based on the level and structure of expenditure) shaped in the countries with a higher level of development. These changes were expressed by the improvement of the standard of living in the accession period, primarily in the newly acceded countries, which contributed among others to reduce social inequalities between EU member states. The newly acceded countries were characterized by the highest increase of household expenditure spent on housing, to charge for rent, water, gas, electricity. This is probably a result of the dynamic development of the technical infrastructure (sewage system) and roads infrastructure in these countries after accession. The accession has created the conditions for the "catching-up" countries with a longer membership in terms of standards of living, housing, communications, etc. Although these changes were not "revolutionary", however, they helped to reduce social inequalities. In the poorest countries, the percentage of people living in households with very low work intensity at risk of poverty and/or material deprivation, as well as in-depth material deprivation decreased. The highest decrease was recorded in Poland.

Keywords: income, expenditure, social inequalities

JEL: D10